

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Szociológia és Szociálpolitika Tanszék

A válás és a gyermek

Szakemberek tevékenysége a válás során

Konzulens tanár:
Márton Sándor
Tudományos segédmunkatárs

Készítette:

Ferenci Orsolya
III. éves szociális munka
szakos hallgató
BA, nappali

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	3
	1.1 Téma választásának indoklása	5
II.	Szakmai segítség igénybevételének lehetőségei	6
	2.1 A pszichológusok tevékenységi köre	6
	2.2 A szociális munkás tevékenységének bemutatása	11
	2.3 A pszichológusok, valamint a szociális munkás szakemberek munkájának összehasonlítása a válás folyamatában	14
	2.4 Mediáció	16
III.	Szülői felelősségvállalás a házasságbomlás folyamatának szakaszaiban	19
	3.1 Válások prevenciója	19
	3.2 A rendszer és a szereplők	20
IV.	Szakemberek és támogatásuk igénybevétele	22
	4.1 Intézményesültség	22
V.	Összegzés, kutatási eredmények	23

Bibliográfia

I. Bevezetés

A családi élet problémái a legutóbbi évtizedben a közérdeklődés előterébe kerültek. Egyre nagyobb méreteket ölt a családi kapcsolatok lazulása, sőt felbomlása. A család légköre gyakran belső feszültségektől, konfliktusoktól terhes, amelyek a hagyományos családstruktúra ellen hatnak. Ezek a változások egyre több családot érintenek, így az egész folyamat társadalmi méretekben és gyorsuló ütemben bontakozik ki, vagyis mind feltűnőbbé, láthatóbbá válik.¹

A gyermekek kevés ismerettel, még kevesebb élettapasztalattal rendelkeznek; szemléletük, gondolkodásmódjuk, érzelmviláguk kiforratlan, a világ dolgairól alkotott véleményük gyakran felszínes, megalapozatlan, következetlen. A megfelelő felkészítés hiányának káros következményeit az elmúlt évtizedekben az egész társadalom tapasztalhatta. Sok a meggondolatlan házasságkötés, magas a válások aránya, rengeteg a kallódó gyerek.²

Napjaink statisztikáit nézve –közhely-, de elmondható, hogy minden második házasság válással végződik. Minden válás hatással van a gyermekekre, a kérdés csak az, hogy a szülők/család megfelelőképpen kezelik-e a megváltozott helyzetet, képesek-e összegyűjteni kapcsolatuk megmaradt erőforrásait és ezáltal megkönnyíteni, megélhetőbbé tenni a gyermek számára a veszteség következményeit.

Manapság nagyon sok szülőnek alacsony a frusztrációs tűrése, ezért türelmetlenek, nem tudják megfelelő mederben tartani életüket, ha az bármilyen akadályba ütközik.

Egészen addig működik az egyensúly a gyermek életében, amíg a szülők közötti kapcsolat válságba nem kerül. A családról kialakult kép és a megtartó szociális háló harmóniája mellett ugyanis minden házasságban ott van a válás lehetősége, mely a megfelelő szakemberek bevonásával felszínre hozható, megelőzhető és –a tényleges különváláskor- világos, átlátható képet mutat.

Szociális munkásként leginkább a gyermek-és ifjúságvédelem áll hozzám a legközelebb, kutatásom célja ezért részben az, hogy megfelelően körbejárjam a válás hatásainak egész problémakörét, mind az igénybe vehető segítség, mind pedig az érintettek szemszögéből.

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy a szakembereknek milyen feladatuk van a válás során; azt fogom vizsgálni, mi tartozik a szociális munkás, a pszichológus, a

¹ Szilágyi Vilmos: A családi élet mai problémái: hogyan hazai szakértőink látják. Bp.: Tankönyvkiadó, 1980. (7.old.)

² Kopiás Sándor- Török Iván: A családi események rendezésének pszichológiai kérdései. Bp.: Népművelési Propaganda Iroda, 1980. (37.-38. old.)

mentálhigiénés, illetve a mediátorok tevékenységi körébe a házasságbomlás folyamatában ahhoz, hogy a gyermek szocializációja törésmentes legyen.

1.1 Téma választásának indoklása

Választásom azért esett erre a témakörre, mert véleményem szerint a gyermeknek van a legnagyobb szüksége arra, hogy támogató, biztonságot nyújtó környezetben nevelkedjen fel, amelyben kialakulhat saját identitása, értékrendszere és a társadalomhoz fűződő viszonya is. Ez a kiegyensúlyozott állapot azonban könnyen felbomolhat egy válási krízis következtében. A folyamatosság, amely a gyermek számára a teljes biztonságot jelentette, a folyamat során átalakul, illetve valamilyen formában meg is szűnik. A gyermekre nagy hatással van ez az időszak, hiszen ha nem tudja megfelelően feldolgozni az egyik szülő elvesztésének- családi mindennapokból való eltűnésének- élményét, akkor ez kihat későbbi életrészekre is. Megfelelő szakember segítségével; az érzelmi leválás, a család gazdasági kettéválása (egy háztartásból kettő lesz), valamint a társas kapcsolatok újrárendeződése után, a válást akkor tekinthetjük lezártnak, ha kialakul az új helyzetnek megfelelő stabil életvitel, mind a szülők, mind pedig a gyermek számára.³

Bár a krízis kimenetelét nem lehet előre megjósolni, a felborult egyensúlyt minden érintett előre érzékeli és elkezdenek megoldást keresni, alternatív lehetőségekkel próbálják helyre hozni a válságba került kapcsolatukat. Az együttmaradásra azonban ezek a módszerek nem mindig alkalmasak és a gyermek számára is negatív kimenetelűek, hiszen szinten tartják a problémát, nem pedig megszüntetik azt. Ennek következtében a gyermek bizonytalan helyzetbe kerül, mely lojalitáskonfliktust eredményezhet, személyiségzavarokat, valamint tüneteket produkálhat.⁴ Az ő érdeke kell, hogy középpontban legyen és ahhoz, hogy számára a legmegfelelőbb életvitelt ki tudják alakítani, muszáj figyelembe venni a reakcióit a válás során. Nem szabad a gyermeket a szülőknek maguk előtt tolni, felhasználni, koalíciót kialakítani vele, illetve szövetségbe vonni sem, hiszen ezzel diszharmónia jelenik meg a felnőtté válásának folyamatában, a jövő hirtelen bizonytalanná válik.

Hatalmas felelősségvállalást igényel ez az időszak a család részéről, hiszen ekkor kell dönteni a gyermek elhelyezésének kérdéséről, a láthatás rendszerességéről, a vagyonmegosztásról, mely jogi-, és gazdasági kérdések megfelelő szakemberrel történő

³ Bognár Gábor- Telkes József: A válás lélektana Bp.: Közgazdasági és Jogi Kvk, 1986. (18-27. old.)

⁴ Bognár Gábor- Telkes József: A válás lélektana Bp.: Közgazdasági és Jogi Kvk, 1986. (27-35. old.)

átbeszélése lehetővé teszi, hogy a szülők magabiztosan menjenek végig a szükségszerű lépéseken. Ezzel az összeszedett magatartással biztosítják gyermeküket afelől, hogy kezelni tudják a problémát és határozottságukkal valamennyire megkönnyítik számára a krízis feldolgozását. Úgy gondolom tehát, hogy döntő szerepe van a segítő szakembereknek a válás bármelyik szakaszában, hiszen tevékenységükkel hozzájárulnak a szülők krízisekre történő felkészítéséhez.

Dolgozatom célja, a szakirodalmak széleskörű áttekintésével alátámasztani a szakmai segítség igénybevételének fontosságát a válás során, illetve választ kapni az általánosan felmerülő kérdésekre a házasságbomlás idején.

Kutatási módszerem az interjú, melynek segítségével átfogó képet tudok mutatni a mediátorok, segítő-és mentálhigiénés szakemberek munkájáról, valamint külön áttekintem a pszichológusok és szociális munkások feladatai közötti hasonlóságokat, különbségeket. A válás komplex folyamat, ezért véleményem szerint meg kell vizsgálni az érintett felek hajlandóságát is; mennyire tudnak együtt működni a szakemberekkel? Szorongásukkal, kétségbeesésükkel kihez fordulnak leginkább?, miért azt gondolják a legalkalmasabbnak a adott helyzetben, illetve mennyire tudják felhasználni a kapott segítséget a lezárás folyamatához.

A szakirodalmak és az interjúk alapján alátámasztom a hipotéziseimet, melyek a következők: Az elvált szülők gyermekeit egész életükön végigkísérik a szülők válásának következményei. A házassági, gyermeknevelési és egyéb családi problémák szakemberrel történő átbeszélése a család összes tagjának a fejlődését eredményezi.

A szakemberek közötti partnerkapcsolat kialakulásával könnyebben átvészélhetőek a válás hatásai.

II. Szakmai segítség igénybevételének lehetőségei

2.1 A pszichológusok tevékenységi köre

Mielőtt vizsgálnám a pszichológusok tevékenységét a válás során, fontosnak tartom, hogy tisztázzam a pszichológus és a pszichiáter munkája közötti különbségeket, hiszen ahhoz, hogy megfelelő szakemberhez tudjon fordulni az ügyfél, ez –úgy gondolom-, elengedhetetlen. Egyértelmű eltérés, hogy a pszichológus egyetem után bölcsészeti, a pszichiáter viszont orvosi diplomát kap. A pszichiáter szakvizsgát az orvosi egyetem után lehet letenni, így lehet valaki pszichiáter. A pszichológus már diplomával is az, azonban ők is specializálódhatnak, pedagógiai, tanácsadó, klinikai vagy munkapszichológiai szakvizsgát tehetnek. Gyógyszert csak a pszichiáter írhat fel, hiszen ő orvos, a pszichológus nem. Ha a kezelések alapját nézzük, egy pszichiáter a lelki és testi folyamatok kölcsönhatásaira, kapcsolatára koncentrál, míg a pszichológus a lelki folyamatok megismerésére és a problémák szellemi-lelki megoldására fekteti a hangsúlyt.⁵ Speciális képzettsége miatt feladata a pszichológiai tesztek elvégzése és értékelése. Ő tud részletes leírást adni a vizsgált alany személyiségéről is. Munkája során a diagnosztika mellett vezethet pszichoterápiás ülést is, segítve ezzel a lelki eredetű betegségek gyógyulását.⁶

A házasságbomlás időszaka minden érintett fél számára nehéz; megfogalmazódik a felekben a válási szándék, a jövő hirtelen bizonytalanná válik és hosszú, kimerítő harc után meg kell próbálni alkalmazkodni a helyzethez, illetve tudni kell kezelni azt, úgy, hogy a gyermek számára ideális legyen.

„A házassági tanácsadásra a kapcsolat megromlásának korai szakaszában viszonylag kevesen jelentkeznek. A szakember segítséget próbál nyújtani a válási krízisben lévő ügyfeleknek a házassági válság válással fenyegető eseteiben, a házasság felbomlásának különböző szakaszaiban vagy a válás következményeinek enyhítésében.”⁷ Az adekvát segítséget azonban meghatározza az is, hogy a válás melyik szakaszában van szükség a szakember bevonására.

A szakirodalom megfelelő vizsgálatához, alátámasztásához két pszichológussal készítettem el interjút, ezáltal jobban kirajzolódnak a hasonlóságok, illetve különbségek. Első interjúalanyom két évet dolgozott nevelési tanácsadóban, gyermekpszichológus végzettsége

⁵ <http://www.terapia.hu/mi-a-kulonbseg-a-pszichologus-es-a-pszichiater-kozott/>

⁶ <http://elmedoktor.hu/pszichiaternel/pszichologus-vagy-pszichiater/>

⁷ Bognár Gábor- Telkes József: A válás lélektana Bp.: Közgazdasági és Jogi Kvk, 1986. (252.old.)

van, illetve most klinikai pszichológusként tevékenykedik. Beszélgetésünk során elmondta, hogy gyakran csak felmerül a kliensekben a válás gondolata és elkezdenek fenyegetőzni egymással, ez konfliktusokat eredményez és szükségesnek tartják a pszichológiai segítség igénybevételét. „A házasság voltaképpen stabil voltát, a partnerek elkötelezettségét jelenti az is, hogy vállalják az együttes megjelenést és a vele járó érzelmi megterhelést. „⁸

Munkája során azt tapasztalta, hogy legtöbbször vagy az erősebbik fél mondja azt; válni akar, hogy ezzel fenyegetse a másikat vagy a gyengébbik adja ki végre magából, hogy a domináns másikat kicsit rávegye arra, hogy szeresse. Ha a házastársak motiváltak és dolgoznak a kapcsolaton, akkor ott lehetőség van párterápiára. Ebben az esetben a pszichológus abban segít, hogy megtalálják közös erőforrásaikat, másképp kommunikáljanak egymással, másképp rendezzék a veszekedéseiket, hogy kialakítsanak egyfajta újabb egyensúlyt a kapcsolaton belül. Segít, hogy ne érezzék azt, hogy az egyik fél sokkal többet tesz, mint a másik és mindenki értékelve érezze magát abban a helyzetben. Ez egy gyakori folyamat, párkonzultációnak is hívják. Nagyon fontos azonban, hogy nincsen párterápia válásnál, mert a terápia szó eleve gyógyító folyamatot jelent; tehát vagy a kapcsolatot gyógyítjuk vagy válnak, a kettő együtt nem lehetséges.

Megkértem interjúalanyomat, hogy foglalja össze a pszichológiai beszélgetés során szükséges feladatát, valamint érdeklődve kérdeztem a szakmai hozzáállásról, értékekről, normákról, így a későbbiekben össze fogom hasonlítani a szociális munkás és a pszichológus tevékenységi körét a segítségnyújtás folyamatában. Megtudtam tehát, hogy alapvetően van egy szakmai hozzáállás, mely nem bevont helyzet, tehát családtagok válásába nem lehet 'bele keveredni'. A pszichológus itt egy szakmai szempontot képvisel, ahol figyeli, hogy mi történik a pár mindkét tagjával; mindkettőjük egyformán fontos, nem léphet koalícióba sem az egyik féllel, sem a másikkal, erre figyelni kell, nehogy bevonják egy 'játzmába'. A pszichológusnak ebben a helyzetben többnyire megértenie kell, mi,- és miért történik ez és ebben kell segítenie a párt, erre kell felhívnia a figyelmüket.

„Ezt persze kivárással és türelemmel kell tenni, gyakran nagyon megterhelő lehet, érzelmileg egy ilyen párkonzultáció, ahol megjelenhet abban a helyzetben is maga a konkrét feszültség a pár között, ezt el kell tudnunk viselni; nem szabad közbe szólnunk, rá szólnunk, kiabálnunk, hanem megnézni azt, hogy mi történik és utána megbeszélni azt, hogy mi történik. Mi váltotta ki, megérteni a mozgatórugókat, akár. „ (1. interjúalanyom, klinikai szakpszichológus)

„Gyakran adnak tanácsokat, gyakran vannak strukturális tanácsok? „ (én)

⁸ Bognár Gábor- Telkes József: A válás lélektana Bp.: Közgazdasági és Jogi Kvk, 1986. (255.old.)

„Na ebben nem vagyok jártas, mert nem vagyok párterapeuta, de hallottam ilyet, hogy veszekedő szőnyeg, hogy csak egy helyen lehet veszekedni a lakásban, vagy hogy jelölnek ki dolgokat, hogyan beszélük meg, hogy lehet kifejezni érzéseket, hogy a másikat ne bántsák. [...] Tanácsot ritkán adunk, mert nem arról van szó, hogy majd én megoldom, hanem segítek nekik megoldani, ez az ő munkájuk, mint ahogy a páciensnek is ez az ő munkája. Tehát alapvetően a pszichológusi szakmai hozzáállás és a szakmai etikai feltételek nem változnak egyáltalán ebben a helyzetben sem, csak valószínűleg érzelmileg intenzívebb egy párterápia, attól függ, hogy milyen indulatokkal érkeznek., (1. interjúalanyom)

Riportom során ugyanazokat a kérdéseket tettem fel interjúpartnereimnek, azonban előfordultak olyan dimenziók, amelyekben teljesen különböző szemszögből közelítették meg a válás folyamatában felmerülő problémákat. Másik beszélgetésem alkalmával ugyanis egy 4 éve gyermekpszichológusként dolgozó szakembert kérdeztem arról, hogyan közöljék a szülők a gyermekkel a válás tényét úgy, hogy az a lehető legkisebb fájdalommal járjon? A válaszok a következőképpen alakultak:

„ Ez korosztálytól is függ alapvetően, mert ugye nem mindegy az, hogy a gyerek hány éves. Nos, hogyha a gyerekek érzelmi világát nézzük, akkor fel kell készülni arra, hogy mikor kell kommunikálni egyáltalán. Vannak ugye a picik, mondjuk 2-3 éves korig, azok olyan gyerekek, akik nem értik meg még a dolgokat, de nagyon intenzíven reagálnak a szülők szorongására, tehát ott a szülők szorongását kell csökkenteni és így csökken a gyermek szorongása is. Ez egy hatalmas veszteség-élmény, a stabilnak hitt, biztonságosnak hitt világ összeomlik. Először is le kell ülni a gyermekkel beszélgetni és a gyereket partnerként kell kezelni. A partnerként való kezelés az azt jelenti, hogy őszintén tájékoztatjuk mindenről, de nem tesszük döntési helyzetbe. A gyermek nem dönthet, hogy válnak-e vagy nem válnak a szülők, mert persze, hogy amellet dönt, hogy nem válnak a szülők. Tehát partnernek kell kezelni abban, hogy elmondják, hogy most mi történik közöttük, hogy eljutottak valahova, ami rólunk szól, mi ezt nehezen viseljük el, nem tudunk jól kijönni, nem vagyunk boldogok, ámde ugyanakkor téged nagyon szeretünk. Folyamatosan meg kell erősíteni a gyereket abban, hogy ez nem róla szól, és szeretnék ezt úgy csinálni, hogy bár az egyik szülőt nem fogja látni rendszeresen- ami szintén nagy veszteségélmény-, ámde ugyanakkor attól még része az életének.” (1. interjúalanyom)

Ezzel a leggyakrabban előforduló helyzettel szemben azonban, a másik szakember rávilágított egy nem elhanyagolható szempontra. A házasságbomlás tényének közlése lehet egyszülős, illetve kétszülős is. Ezalatt azt értette, hogy a korábban említett 'kétszülős állapot' mellett adódhat olyan körülmény, mely ilyenkor megnehezítheti a szülő feladatát. Példaként megemlítette, hogy előfordulhat az édesapa (vagy édesanya) távozása, elutazása és ebben az

esetben az egyik félre marad a közlés felelőssége. Illetve lehetséges olyan eset is, amikor az édesanya a bántalmazott fél és menekülnie kell a férjétől (vagy fordítva, de ez a leggyakrabbszituáció); ilyenkor egészen másképpen alakulnak a családtagok között kialakult szerepek a válás folyamatának kezdeti szakaszában. Ezen esetekben nehezebben érkeznek el odáig, hogy szakember segítségéhez folyamodjanak, szégyenlik és a büntudat érzése erősíti bennük a tehetetlenséget.

Szociális munkás szemmel nézve fontosnak tartottam megkérdezni interjúpartnereimet, hogy meddig terjedhet a pszichológus kompetenciája? Hol van az a pont, ahol ők már nem tudnak segíteni és más szakember bevonása szükséges?

„Pszichológushoz nem mennek gazdasági kérdésekkel, vagy ha mennek, akkor elég ha azt mondjuk, hogy mi azzal tudunk segíteni, hogy..., és ők miben. Ehhez biztos van egy mediátor, egy jogi-gazdasági ember, aki papírokat tud adni, segíteni, nem is tudom milyen szerződések vannak, minket az érdekel, hogy miért vitatkoznak ezen. Minket nem érdekel az, hogy hány forintot kapnak, csak az, hogy tudnak megegyezni. „ (1.interjúalanyom)

„ A pszichológus kompetenciája addig terjed, ameddig pszichés tünetei vannak a gyermeknek, valamint amíg ez pszichés eszközökkel megszüntethető. A lehetséges más szakemberek, például a pszichiáter, az igazságügy, a nevelési tanácsadó. Adott egy helyzet: az édesapa haza érkezik a munkából, a gyermek a szoba közepén üvölt, édesanyja pedig az ablak mellett ülve azon gondolkodik, hogy ugorjon-e vagy sem. Tehát itt már az anyai ösztönön is felül emelkedett a szorongás, kétségbe esés, ezért nem elegendő párterápiával kezelni, itt már orvos bevonása szükséges; pszichiátria, zárt osztály. A másik eset, hogy a gyermek veleszületett diszlexiával, diszgráfiával, diszkalkuliával rendelkezik, ekkor sem a pszichológus a legalkalmasabb, hanem egy nevelési tanácsadónál kell kezdeni.” (2. interjúalanyom, gyermekpszichológus)

A szakember fontosnak tartotta kiemelni, hogy a pszichológiai beszélgetés külön a gyermekkel és külön a szülőkkel történik. Ennek azért van jelentősége, mert a gyermekben kialakult érzések felszínre hozásához egy bevált módszert szoktak alkalmazni; a projektív tesztet. Lényege, hogy a pszichológus megkéri a gyermeket, rajzolja le a családját úgy, mintha ha azt elvárásolták volna. Példaként: Egyik esetben a 6 éves kisfiú önmagát rollerként, szüleit és testvérét állatok formájában jelenítette meg. Az elkülönülés határozott jelzése ez, melyen kirajzolódik a válás hatásának eredménye. A teszt arra keresi a választ, hogy a gyermek tünetei mögött milyen háttértényezők állnak? A házasságbomlás időszakában megváltozott gyermek-szülő viszonyának megértéséhez különböző módszereket alkalmaznak a kutatók. Lantosyné Dr. Dabas Erzsébet A felbomló család gyermeke című művében

közvetlen és közvetett kérdésekkel vizsgálja a családi kapcsolatok alakulását/átalakulását. „A következő és egyben utolsó közvetett kérdésünk, amit 167 gyermeknek adtunk fel, a cicagyerekekről szóló mese folytatása volt. A válasz következtében fellépő helyzetnek megfelelő befejezetlen mesét szerkesztettünk. [...] A mese instrukciója és maga a mese a következőképpen hangzott: 'Ketten csinálunk egy mesét. Én elkezdem, te jól figyelj és amikor én abbahagyom, folytasd! Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy cicapapa és egy cicamama [...] A mese alkalmat adott a beleélésre, a helyzetazonosításra.'”⁹

A válasz során, a pszichológus egyik fontos feladata a tünetek kezelése, azok jelentkezésének megértése. A gyász munka (: szakmai kifejezés, ugyanazok a gyászok lesznek érvényesek rá, mintha elveszítünk valakit az életünkből; aki meghal, az is a tagadással kezdődik, utána megjelenik a harag, hogy elveszítette, majd alkudozni kezd, hogy hátha visszanyeri, végül pedig, amikor ezek kudarcot vallottak, akkor ugyanúgy megjelenik a depresszió. Ennek leforgása után tudja csak újjárendezni életét.¹⁰) során megjelenő pszichoszomatikus és pszichiátriai panaszokat említette meg:

„A szorongásos és depressziós tünetek a legnagyobbak, a mi szakmánkban főleg alkalmazkodási zavaroknak hívják, első körben nem szokott mögötte ilyen probléma lenni. Eleve minden szakításnál egyéb zavarok megjelenhetnek, mint például pszichoszomatikus tünetek jelentkezhetnek, hajlam, az immunrendszer működés lecsökken, a válasz a második krízis az életünkben, a szeretett személy elvesztése, a halál után. Gyakran páros-szervi panaszok jelentkeznek; sokkal gyakoribb ilyenkor a tüdő, a vese vagy esetleg a petefészeknek az egyik oldali megbetegedése. Ugye az egyik fél eltűnik a kapcsolatból és az egyik felünk is valahol beteg lesz a szervezetben.” (1. interjúalanyom)

A segítő legfontosabb feladata, hogy érzelmi visszahúzódnál nélkül figyeljen a partnerre. Fogadja el az érzéseit és bizonyos határokon belül támogassa a házastárs elvesztésével járó érzések szóbeli kifejezését. A biztatás szintén jól bevált és egyszerű módszer. A válságba került ember önmagát értéktelennek, gyengének, tehetetlennek érzi, hiszen legfontosabb érdekei kerültek veszélybe, legfontosabb célja, reményei semmisültek meg.¹¹ A kliens teljes mértékű együttműködéséhez szükséges az önértékelésének helyreállítása. Ennek érdekében a szakember, munkája során erősíti az ügyfélben a hasznosság-tudatot, valamint elősegíti azt, hogy határozottan tudja kezelni a házasságbomlás egész problémakörét.

⁹ Lantosyné Dabas Erzsébet: A felbomló család gyermeke Bp.: Akadémia, 1965 (L 26)(Pszichológia a gyakorlatban sorozatban) (24. old.)

¹⁰ Rufo, Marcel: Engedj el!. Budapest, Park Könyvkiadó Kft., 2009.

¹¹ Bognár Gábor- Telkes József: A válás lélektana Bp.: Közgazdasági és Jogi Kvk, 1986. (268.old.)

Kutatásom ezen dimenziójának eredményességéhez ellátogattam a gyermekkönyvtárba is, hiszen minden szakember elsődleges célja, hogy a szülőket képessé tegye a válság kezelésére. A 'Pocak Tóni és a válás' című mesekönyv segíteni szeretne a gyermeknek, illetve a válásban érintett felnőtteknek a folyamat megértésében, feldolgozásában. Hozzájárul ahhoz, hogy a válás úgy épülhessen be gyermeke és az ön életébe, hogy természetes, megélhető, kezelhető folyamat legyen, és a legkevesebb félreértéssel járjon. A könyv két részből áll. Az első részben egy kutyacsalád életén keresztül ismerhetjük meg a válás folyamatát, a második részben pedig szülői útmutató, tanácsok, táblázatok találhatóak, valamint kifestők és szójátékok a gyermekek részére.¹²

A pszichológus feladata tehát komplex; tevékenységével segít kívülről látni a párkapcsolati problémát, a párterápia során pedig olyan gátakat szabadíthat fel, melyekre eddig nem került sor.

2.2 A szociális munkás tevékenységének bemutatása

„A szociálpolitikai intézmények rendeltetésüket, a legtökéletesebb megszervezettségük mellett is, csak akkor tudják megfelelően betölteni, ha azok, akiknek irányában hatni hivatottak, velük összefüggő érdekeiket idejekorán felismerni és kellő módon érvényesíteni képesek. Az egyén igen sokszor nincs abban a helyzetben, hogy helyes érdekét meglássa, vagy ha mégis meglátja, igen sokszor nem képes megtalálni azt az utat, amelyen annak érvényesítéséhez eljuthat.” (Hilscher Rezső 1982)

A Szociális Szakmai Szövetség (3Sz) etikai kódexe a következőket mondja:

„6. § *A szociális munka célja*, hogy megelőzze, enyhítse és lehetőleg akadályozza meg az egyének, családok, csoportok, közösségek nélkülözését és szenvedését.

A szociális munkát végző felelőssége, hogy saját kompetenciáján belül – a tevékenység szolgáltató vagy hatósági jellegének megfelelően – nyújtson szolgáltatásokat. Legjobb tudása szerint a szociális problémákat előzze meg és kezelje, valamint járuljon hozzá a társadalmi tervezéshez, fejlesztéshez és cselekvéshez, támogatva az egyéneket, a családokat, a csoportokat és a közösségeket.” (3Sz, 2000)¹³

A szociális munkás célja, képessé tenni a klienseket arra, hogy megtalálják saját erőforrásaikat és megfelelőképpen fel is tudják azt használni szükségleteik kielégítése

¹² Gyurkó István- Vincze Melinda: Pocak Tóni és a válás. GIVME 888 KFT. Kiadó, 2009

¹³ Kozma Judit (szerk.): Kézikönyv a szociális munkásoknak 1. kötet, *Szociális Szakmai Szövetség*, Bp., 2002.

érdekében. A szociális munka központját a szociális tanácsadás adja, átfogó feladata a problémamegoldás. A válás folyamata során előforduló nehézségek megoldása a családokkal foglalkozó szociális munka tevékenységi köréhez tartozik. Az adekvát segítség megvalósításához azonban, a szakembereknek szükségük van közös normákra, közös értékekre, mely alapján teljes körű támogatást tudnak nyújtani.

A Szociális munka Etikai Kódexe a szociális munka gyakorlatát meghatározó szakmai etikai normákat tartalmazza. A szociális munka olyan szakmai tevékenység, amely a szociális munkás felelősségét meghatározó etikai elveken alapul. A szociális munkás felelőssége, hogy saját kompetenciáján belül –a tevékenységének megfelelően- nyújtson szakmai, szolgáltatásokat.¹⁴ Munkája során számos alapelv figyelembevételével kell a leghelyénvalóbb lehetőségeket felsorakoztatni a kliens számára.

Ahhoz, hogy adekvát információim legyenek, megkérdeztem erről egy szociális munkásként dolgozó szakembert. Lényeges tudnivaló az, hogy mikor kapcsolódik be a válás folyamatába; a jogi aktus előtt vagy után, hiszen ez meghatározza a szerepét és követendő magatartását is. *„Nincs szükség a szociális munkásra akkor, ha a jogi aktus a felek egyetértésével zajlik, és semmifajta konfliktus nincs gyerekelhelyezés, láthatás és egyébek miatt. Ha a sérelmezett fél fordul hozzá segítséget kérni, abban az esetben a szociális munkás nem cselekedhet másként, mint amit a jogi helyzet diktál. Feladata, hogy tudatosítsa a jogi kereteket, nem biztathatja ez ellen az ügyfelét. Elfogadhatóvá kell tennie a vesztes félben a döntését és ennek a következményeit. Támogatást kell nyújtania abban, hogy alkalmazkodjon a vesztes fél.”* (interjúpartnerem)

A szociális munkás nem hozhat döntéseket, nem cselekedhet az ügyfél helyett, csak alternatívát ad, valamint együttműködik azzal, a probléma megelőzése, korrekciója érdekében.

„Nem lehet a harc a cél, ebben az esetben a szociális munkásnak csak és kizárólag abban lehet erősíteni, hogy a megmaradt lehetőségeken belül hogyan tudja a leghatékabban az erőforrásait mozgósítani, hogy gyermeke számára gondoskodó szülői attitűddel rendelkezzen”

(interjúpartnerem)

A szociális munkás bevonása a válás után azért szükséges, mert a kliens életében a családon belüli szerepek megváltoznak, nincs stratégiája, így nem tud viszonyulni a helyzethez, a gyermekhez. *„Abban segít a szociális munkás, hogy a kliens nyíltan beszéljen a gyermekével*

¹⁴ Kozma Judit: Kézikönyv szociális munkásoknak. Szociális Szakmai Szövetség, 2006.

ezekről a dolgokról, az életkorának megfelelően. Erősítenie kell abban, hogy alkalmazkodni tudjon a megváltozott szerephez.” (interjúalanyom)

Megtudhattam, hogy a leggyakrabban a nők fordulnak a válás folyamata előtt a szociális munkáshoz, hiszen rájuk jellemző, hogy nehezen tudnak döntést hozni; bennmaradni a házasságban vagy kilépni abból?! Megjelenik a biztonság iránti szükséglet, ezért ilyen helyzetben sokkal nagyobb a szociális munkás felelőssége. *„Teljesen mindegy, hogy a szociális munkás mit gondol erről a házasságról, illetve, hogy értékrendjében, erkölcsi-, morális gondolkodásában mi jellemző rá, neki mindig egy dolgot lehet közvetíteni a támogatást kérő felé: a döntés az ügyfél kezében van. Nem adhat olyan impulzusokat, amely kilendítik a kliens abból, hogy meghozza a döntését. Alternatívát adhat, de nem vonódhat be.” (interjúalanyom)*

A házasságbomlás egész problémaköre tehát eltérő kérdéseket vet fel a szociális munkás számára, például: mi lenne a helyes út a kliens számára? Mit kellene tennem ahhoz, hogy megélhető, természetes folyamat legyen ügyfeleimnek a válás? Hogyan kellene beavatkoznom a legjobb eredmény elérése érdekében, azért, hogy mindenki kifogástalanul funkcionálhasson a családban a saját keretei között? A szociális szakember munkája során döntéshelyzetbe kerül, ilyen esetekben az Etikai Kódex érvényesítése követelmény. A döntés etikai dilemmát hordoz magában, mert a különböző megoldások közül választania kell. Kerülhet a szakember személyen belüli konfliktusba, -szerepkonfliktusba-, hiszen ha a kliensben már megszületett a döntés, melyhez megerősítést szeretne kapni, nem biztos, hogy a szociális munkás erkölcsiségével egyező a megerősítés iránti vágy. *„Egyetlen dolgot tehetek; abban ruházom őt fel, eszközökkel, gondolatokkal, perspektívaszervezéssel, stratégiával és taktikával, hogy ő maga hozzon döntést és ha hozott, akkor az milyen következményekkel jár.” (interjúalanyom)* Minél megalapozottabb egy elhatározás, annál hamarabb elkezdődik a kliens életében a veszteség feldolgozása, ezért a szociális munkás legfontosabb feladata őt ehhez hozzásegíteni. Etikai dilemmaként fogalmazódhat meg, ha a szakember mindkét féllel szeretne konzultálni az esetről, de nem tudnak megegyezni. Itt fontos megjegyezni a szociális munkás kompetencia határát, hiszen ebben az esetben ő nem lehet párterapeuta.

Munkája során szükség van az erkölcsi, etikai normák betartására, valamit készségek, képességek elsajátítására, hogy jól funkcionálhasson a segítségnyújtás során. A kommunikációs stratégia első stádiuma a kibeszéltetés, addig a pontig, amíg az nem sérti a kliens érdekeit és az ügy előre menetelét. Ezen ventilláció során a kliens újra struktúrálja a gondolatait, ehhez nyitott kérdéseket kell feltenni, értő figyelemmel kell felé fordulni.

Készségek, melyek szükségesek a problémamegoldáshoz: kommunikációs készség, kreativitás, alkalmazkodó képesség, empátia és türelem, figyelni tudás, odafordulás, koncentráció, a jelek mögötti tartalom megfigyelése, kérdezni tudás, problémák közötti fókuszolás, reagálás, kellő tapintatosság, összefoglalás.

„Minden tőlem telhetőt megteszek annak érdekében, hogy az ügyfelemnek segítsék. Bizonyos tekintetben lehetséges, hogy nincs meg a kellő tudásom ahhoz, hogy igazán tudjam, mi a legjobb, de aprólékosan végig fogom gondolni azt, amit tenni akarok és tudatosan vállalom a felelősséget a cselekedeteimért. Nem hagyom, hogy elvakítsanak előítéletek, aktívan fogok törekedni, hogy minél többet tudjak. Állhatatos leszek és nem passzív befogadó.”¹⁵

A közös munka lezárásának folyamata nehéz lehet, hiszen az ügyfél „mankóként” támaszkodik a szakemberre, ezért újabb és újabb ál-problémákkal jelentkezhethet, hogy ez a kapcsolat fennmaradjon. Ennek megelőzése érdekében fontos közölni a klienssel a lelki támogatás végét, illetve a leválás előkészítésekor tudatosítani kell benne, hogy bármikor kaphat szakmai szolgáltatást, az ajtó nyitva áll előtte az esetlegesen később felmerülő helyzetekre is.

2.3 A pszichológusok, valamint a szociális munkás szakemberek munkájának összehasonlítása a válás folyamatában

	<i>Pszichológus</i>	<i>szociális munkás</i>
<i>Beavatkozás ideje</i>	a válás bármelyik szakaszában; előtte, közben, illetve utána is	a válás előtt, illetve után
<i>Feladatuk legfontosabb célja</i>	Megvizsgálni, hogy a gyermek tünetei mögött milyen háttértényezők állnak, valamint hozzásegíteni a szülőket a helyzettel való megbirkózásra	• Képessé tevés • Az emberek problémamegoldó képességének növelése • Adekvát döntéshozatal elősegítése

¹⁵ Hegyesi Gábor- Talyigás Katalin (szerk.): A szociális munka elmélete és gyakorlata 1. kötet., Semmelweis Kiadó, Budapest, 1994.

Módszerek	projektív tesztek (közvetett-, és közvetlen kérdések, párterápia)	• Nyitott-, és direkt kérdések, • Terápiás-, és diagnosztikus módszer
A segítség időtartama	Válás során a gyászmunka szakaszai mindenkiben különbözőképpen és eltérő időben zajlanak le, illetve fejeződnek be.	Rövid távú vagy hosszú távú
Kompetenciahatárok	ameddig pszichés tünetei vannak a gyermeknek, valamint amíg ez pszichés eszközökkel megszüntethető	addig terjedhet kompetenciája, amíg az ügyfelekben ott van a megegyezés iránti igény
Értékek	szolidaritás, autonómia, figyelni tudás, kellő tapintatosság	Igazságosság, szolidaritás, egyenlőség, autonómia, empátia
Készségek, képességek	Szakmai hozzáállás: kivárás, türelem, strukturális tanácsok a közös döntéshozatalhoz	Kommunikációs készség, problémamegoldó képesség, kérdezni-, és hallgatni tudás, koncentráció, türelem, tapintatosság, kreativitás
Lezárás	Az 'ajtó mindig nyitva áll' a kliens számára, a számára szükséges szolgáltatások mindig igénybe vehetőek	Tovább mutat az aktuális helyzeten, végül magának a kliensnek kell kimondania: „Képes vagyok a megoldott helyzet megtartására.”
Egyéb alkalmazási területek	Gyermekek, felnőttek	Gyermekek, idősek, fogyatékossgal élők, munkanélküliek,

		szenvedélybetegek, hajléktalanok
--	--	-------------------------------------

2.4 Mediáció

A mediációnak, magyar fordításában közvetítésnek nevezett tevékenység lényege, hogy a vitás ügyekben döntésképtelenné váló felek a hazai szabályozás alapján a bírósági eljárás mellőzése érdekében egy semleges, pártatlan harmadik személy, a közvetítő bevonásával megkísérlik vitás ügyükben megtalálni a mindkét fél számára megfelelő megoldást, amelyet a felek írásos megállapodásban rögzítenek.¹⁶

Elfogadott nézet, hogy a közvetítés folyamatának elindítása gyakran a problémamegoldás legnehezebb része. Míg a közvetítés révén sikeresen megoldott esetek magas aránya köztudott, addig kevésbé ismert az a tény, hogy a különböző közvetítéssel foglalkozóknak a közvetítés első szakaszába mindössze az esetek 10-40%-ában sikerült bevonni a feleket.¹⁷

Bognár Gábor és Telkes József a következőképpen fogalmazza meg a válási közvetítés lényegét: „A közvetítő egyetlen célja, hogy a felek megegyezést érjenek el. Semmilyen államigazgatási eszköz nincs a kezében, bíraskodásra sincs felhatalmazása. Külön-külön kezdi meg tárgyalásait az ellenérdekű felekkel és eleinte azokra a területekre koncentrál, ahol a legkönnyebben érhetnek el megegyezést. Lépésről- lépésre tisztítják meg a „terepet”, amíg el nem érkeznek azokhoz a kérdésekhez, amik a vita kemény magvát képezik. A végső megegyezést a felek saját nevükben, egymással kötik.”¹⁸

Interjúpartneremet arra kértem, hogy a mediáció általános bemutatására helyezzük a hangsúlyt, hiszen az információk hiánya lehet az igénybevétel elenyésző számának oka. Ismertette, hogy a mediáció a szembenálló felek között egy egyeztetés és összehangolás. Nem kimondottan célja a békítés, sem a konfliktus utólagos korrekciója, hanem azt szeretné elérni, hogy a felek a jövőre nézve kidolgozzák azokat a szempontokat, amelyek mentén konfliktusmentesen tudnak együtt élni. A mediációt minden olyan területen lehet használni, ahol konfrontáció jelenik meg, a szakember hatékony segítségének köszönhetően megoldást

¹⁶ Bártfai Judit dr., Barinkai Zsuzsanna dr., Dósa Ágnes dr., Gulyás Kálmán dr., Molnár Gábor dr., Herczog Mária dr., Horváth Éva dr., Kutacs Mária dr., Lovas Zsuzsanna: A közvetítői tevékenység. HVG-ORAC Kiadó, 2006.

¹⁷ Göncz Kinga – Wagner János: Konfliktuskezelés és mediáció. In: Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés. Bp. Minerva, 2003. (36. old.)

¹⁸ Bognár Gábor- Telkes József: A válás lélektana Bp.: Közgazdasági és Jogi Kvk, 1986. (208-210.old.)

találnak. Meglehet vizsgálni makroszinten, illetve családon belüli mediáció is lehetséges, amikor nem a probléma megoldása és feltárása a lényeg, hanem hogy működésük folyamatos legyen és a megállapodások kialakításával ki tudjanak békülni. Befelé haladva; gyermekelhelyezésnél nagyon fontos, egy válásnál megelőzheti a bírósági tárgyalásokat, megkímélve ezzel a Bíróságot a fölösleges munkától.

„Egy mediátor első szabálya, hogy nem lehet előzetesen elkötelezett a felek részére, hatalmas önfegyelmet, önreflexiót, önismeretet igényel az, hogy menet közben ne vonódjon be érzelmileg bármelyik fél életébe. Pártatlan kell, hogy maradjon az első pillanattól egészen az utolsóig. Abban az esetben, ha észre veszi pártatlanságát, segítséget kell kérnie egy új mediátortól/ kollégájától.” (interjúalanyom) Ilyen esetben általában szupervíziót kell igénybe vennie, ahhoz, hogy mindvégig képes legyen arra, hogy ne adjon tanácsot. Az ügyfeleknek kell kidolgoznia azt a tervet, ami mentén a későbbiekben dolgozni tudnak és bármennyire látja a szakember a lehetőségeket, alternatívákat, a megoldást, -ugyanis egy harmadik szem sokkal jobban látja kívülről-, mégis arra kell hagyatkoznia, amit az ügyfelei kimondanak. Ezen a ponton nagyon kapcsolódik a tevékenysége a szociális munkás feladatköréhez.

Természetesen, mint etikai kérdés a titoktartás rendkívül fontos. Legfontosabb, hogy megfelelő képzettsége legyen, ennek megvan a módszertana. *„Nagyon szigorú módszertan alapján dolgozik a mediátor és ezt semmiképp nem szabad felrúgnia, megváltoztatnia, máshogy működni, hiszen akkor nem mediációról beszélünk.” (interjúpartnerem)* Bemutatta az ún. nulladik lépést, melynek lényege, hogy a feleknek akár szóban, akár írásban nyilatkozniuk kell, hogy megállapodást szeretnének kötni. A következő lépés, hogy az ügyfelek elfogadják a mediációt, mint módszert, valamint a szakember személyét. Ha mindez pozitív hozzáállást eredményez, akkor jöhet létre az első találkozás, mely események száma nem szabályozott. A segítség folyamatának idején szigorú szabályok szerint kell együttműködni; el kell fogadni, hogy van egy vezető és csak rajta keresztül kommunikálhatnak, ő közvetíti a felek között. Ennek célja, hogy az érzelmi háttérrel, a dühöt, az agresszivitást vissza szorítsa és inkább racionális térbe helyezze a problémát. *„Mindkét fél elmondhatja, mi az, amivel elégedetlen. A vagyonelosztás lehet téma, a gyermekelhelyezés, de a múltbeli sérelmek, amelyeket egymástól elszenvedtek, semmiféleképpen nem ide tartozik, tehát ez nem egy családterápia. –nevet-” (interjúpartnerem)*

Az általam megkérdezett szakember a következőképpen fogalmazta meg egy mediátor számára elengedhetetlen tulajdonságokat:

„A mediátorok egy képzésben vesznek részt, folyamatosan szupervízióra kell menniük és feldolgozniuk az eseteiket, mert miközben ő egy harmadik szeme az ügyfeleinek, neki is

szüksége van egy külső szemre, aki képes rálátni az ő munkásságára. Fontos az, hogy nagyon komoly önismerete legyen, nélkülözhetetlen a saját múltbéli konfliktusainak a feldolgozása már kész kell, hogy legyen magában. A mediációs képzéseken nagyon sok ezért a gyakorlat és a csoport egymásnak tud visszajelzéseket adni. Készen kell állni rá, mind személyiségileg, mind tapasztalatok terén. Miközben másokra reflektálunk, magunkra is figyelünk.”
(interjúalanyom)

III. Szülői felelősségvállalás a házasságbomlás folyamatának szakaszaiban

Kutatásom során leginkább a szakemberek oldaláról közelítettem meg a válás problémakörét, arról kaptam információkat, mit tehetnek ők, a válás kezelésének enyhítése érdekében. Azonban úgy gondolom, legalább akkora hangsúlyt kell fektetni a szülők által képviselt magatartásra, viselkedésre, szülői attitűdre is ahhoz, hogy hatékony legyen számukra a segítség.

„Nem gyermeket nevelünk, hanem embert. Olyan embert, akinek egykor munkára, öröme, társadalmi beilleszkedésre képesen kell élnie a világban. Meg kell tudni valósítani önmagát, szabadon és szuverén módon kell tudni élnie az emberi kapcsolatok bonyolult rendszerében. Sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy a gyermek önálló lény, és nevelői feladatunk éppen abban áll, hogy minél mélyebben megismerjük őt, képességeit, érdeklődését, és ennek megfelelően segítsük hozzá ahhoz, hogy a számára legmegfelelőbb életút kiformálódhasson.”¹⁹

3.1 Válások prevenciója

A gyermek számára a család nyújtja a biztonságot, a nyugalmat, az idilli légkört, azonban a házasságbomlás idején ez a biztonság könnyen szertefoszlik és a későbbi élethelyzete kilátástalanná válik. Ahhoz, hogy egy válás során a gyermek szocializációja törésmentes legyen, elengedhetetlen a szülők felkészítése, 'képzése' erre az időszakra. Minél határozottabban, magabiztosabban mennek végig a válás lépcsőfokain, annál kevésbé fog sérülni a gyermek. Hatalmas felelősségvállalást jelent életüknek ezen szakasza, hiszen megváltoznak a családi szerepek, a válás okaitól függetlenül ellenségessé válik a hangulat, feszültek lesznek a mindennapok, melyben sokkal nagyobb odafigyelést és törődést igényel a gyermek. Az adekvát gondoskodáshoz szükség van segítség bevonására, mivel a szülők számára is rengeteg új változással jár a folyamat.

A szülők krízisekre történő felkészítésével megelőzhető lenne a problémák jelentős része és ez hozzásegítené őket ahhoz, hogy a gyermek életének adott szakasza ne váljon diszharmonikussá. A csoportokkal történő szociális munka például egy jó lehetőség a

¹⁹ Szilágyi Vilmos (szerk.): A családi élet mai problémái- ahogyan a hazai szakértőink látják. Budapest, Tankönyvkiadó, 1980.

prevencióra, ezen belül is inkább a fókuszcsoporthoz. Egy szakember támogató, együttérző és értő vezetése mellett kísérik meg megosztani egymással gondolataikat, kicserélni tapasztalataikat, miközben érzik, hogy problémájukkal nincsenek egyedül. Jellemző az ilyen csoportbeszélgetésekre a „mi”- tudat, a kölcsönös figyelem, empátia, a hallgatni tudás és az érzelmi támasz. A válság megelőzését pedig az segíti elő, hogy a szülők az értékes visszajelzésekből és az információcseréből építkezni tudnak és erősítik egymás bizalmát.

A másik prevenciós eszköz és egyben szülői segítség lehet az iskola támogató fellépése. Szükségszerű, hogy a gyermek családi életre nevelését intézményessé tegyék, és ebben az iskola fontos szerepet vállaljon. Közismert okok miatt a család ma- már és még- ezt a szerepet egyedül nem tudja betölteni. A családi életre nevelés egyik fontos célkitűzése, hogy a fiatalokban a jövő korszerű családképét kialakítsa és ennek megteremtésére alkalmassá tegye.²⁰

Rengeteg kérdés adódik ilyenkor a családban, melyekre nehéz választ kapni: Meg tudom-e oldani a helyzetet szakember bevonása nélkül? Szükségem van-e segítségre? Vagyok-e annyira kompetens, hogy magamtól is kezeljem és átvészeljem ezt az időszakot? Honnan tudom, hogy már sérült a gyermekem a változások miatt? Ezekre a kérdésekre választ kaptam a klienssel készített interjúm során.

3.2 A rendszer és a szereplők

A továbbiakban bemutatom egy klienssel készített interjúm során kialakult véleményemet, szem előtt tartva a szakmai segítség igénybevételének fontosságát. Kutatásom során végig arra törekedtem, hogy a szakirodalom, illetve az elkészített interjúk alapján széleskörűen tudjam bemutatni és hangsúlyozni a szakemberek bevonását a házasságbomlás folyamatába. A klienssel elkészített riportom azonban hozzásegített ahhoz, hogy egy másik nézőpontból is rálássak a segítségkérés szükségességére. Arra voltam tőle kíváncsi, miért nem tartotta fontosnak a támogatás igénybevételét, illetve mennyiben maradt meg így a harmónia a gyermekei életében, a válás után?

„Pszichológus segítségét azért nem kértem, mert igazából nem volt rá szükség, olyan szinten még nem volt a kapcsolat tönkre menve. A legkisebb gyermekem még két évesen csak annyit érzett az egészből, hogy anya-apa külön van. A négy éves kisfiam korához képest lelkiileg,

²⁰ Szilágyi Vilmos (szerk.): A családi élet mai problémái- ahogyan a hazai szakértőink látják. Budapest, Tankönyvkiadó, 1980. (49. old.)

pszichésen fejlettebb volt, ebből adódóan nyíltan megbeszéltem vele a dolgokat”
(interjúalanyom, 42 éves, két gyermekes elvált anya)

Kliensem esetében tehát csak ügyvédi bevonás történt, segítségével rendezték a jogi-, gazdasági kérdéseket, valamint 'fél-laikusként' felmérte a helyzetet és úgy gondolta, nincs pszichológusra szükség. Az iskolából, óvodából nem jöttek negatív visszajelzések arról, hogy a gyermekekkel bármilyen probléma lenne, ezért elmondása szerint egy pszichológus előfordulhat, hogy felzaklatta volna őket a kérdésekkel: *„Lelkileg pedig nem tudom igazándiból kimutatni azt, hogy mennyire sérülnének. Sokszor elgondolkoztam már rajta, hogy el kellene őket vinni pszichológushoz megnézi, viszont mindaddig, amíg családon belül kezelhető ez a probléma, egy vadidegen embernek nem szeretném őket kitenni. Azt mondta a gyámügy, hogy azzal a feltétellel lehetne a láthatást mérsékelni vagy esetleg megszüntetni, hogy heti/két heti alkalommal őket pszichológushoz kell hordani. Addig, amíg 14 éves koráig az ő szava dönt.”*(interjúpartnerem)

Ismertette, hogy nem könnyű egyedül nevelni őket, de rengeteg segítséget kapott a nagyszülőktől, baráti környezetétől, abban, hogy célját, - a gyermekek nyugodtságát, kiegyensúlyozottságát- elérje.

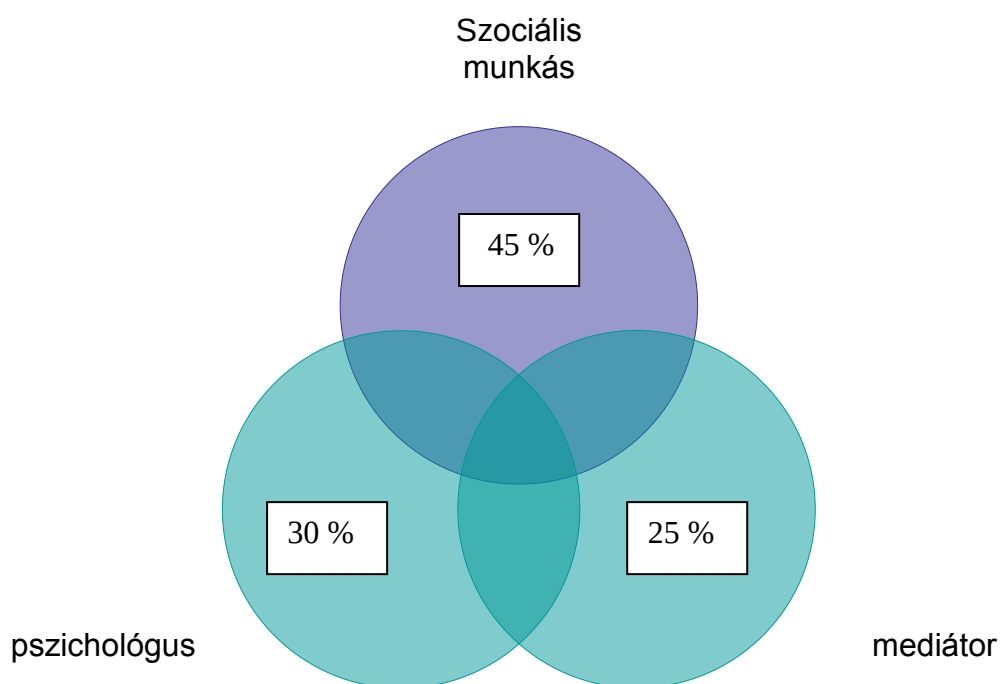
Interjúalanyom utolsó mondatánál azt éreztem, hogy egy szakember bevonásával talán könnyebben fel tudta volna dolgozni kapcsolatának válságát: *„Lelkileg hosszú idő egyébként, mire lezárja az ember. Elfelejt dolgokat vagy elnyomja magában.”* Munkaköréből adódóan jobban megérti a törvények adta lehetőségeket, kereteket, mint egy 'egyszerű' ember, ezért tisztában van a válás alatt zajló jogokkal és kötelességekkel. Segítő társas környezetben, szülői támogatással kongruens (=hiteles) tud maradni, mint anya, azonban mégis úgy gondolom, ahhoz, hogy megtartsa szülői attitűdjeit, szükség lett volna egy harmadik „szem” bevonására. Helyénvaló lett volna egy külső megfigyelő, egy kívülről érkező segítség igénybevétele ahhoz, hogy gyermekei számára határozott és magabiztos gondviselőként szerepeljen, valamint a helyzet kezelése kevesebb időt vegyen igénybe.

IV. Szakemberek és támogatásuk igénybevétele

4.1 Intézményesültség

Manapság nagyon oda kell figyelni arra, hogy intézményi szinten hogyan kezelik a válást, mert gyakran kiszorul belőle a mentálhigiénés vagy a segítő szakember és gyakran csak a jogi munka kerül előtérbe vagy a jogi szakemberre nehezedik a lelki teher is. Elvárják, hogy legyen pszichológus is, de kompetenciahatárai miatt nem tud az lenni, tehát a legfontosabb mindig az, hogy kialakuljon egy együttműködés a szakemberek között. A megfelelő partnerkapcsolat kialakulásával a válság hatása elkerülhető, természetesebben megélhető folyamattá válik.

Interjúim, illetve kutatásom során az alábbi eredményeket kaptam, százalékos kimutatásban az igénybevétel megoszlásáról:



V. Összegzés, kutatási eredmények

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogyan lehet szakmai és intézményi szinten megélhetőbbé, elfogadhatóbbá tenni a szülők számára a válás problémakörét úgy, hogy a gyermek életében ne okozzon diszharmóniát. Feltevésemet, mely szerint az elvált szülők gyermekeit egész életükön át végig kíséri a szülők házasságbomlásának következményei, alátámasztotta a pszichológusokkal készített interjúm. Nincs olyan, hogy egy válás ne lenne hatással a gyermekekre, hiszen bármely életszakaszában is történik a változás, aszerint fogja későbbi morálját, identitását kialakítani, az alapján szerez tapasztalatot, attitűdöt. Előfordulhat az is, hogy a szülő szintén krízisen megy keresztül és gyermekszerepbe esik vissza. Összeomlik és van, hogy a gyermeknek kell támogatnia a szülőt, ez is érettebbé teszi a gyermeket, de negatív kimenetellel. Koravén lesz, hirtelen kirekesztődik a kortársaitól, ezt nevezik parentifikációnak. Ennek során a gyermek gondoskodik a szülőről, támogatja őket, 'majd én segítek neked', 'majd én leszek anyu helyett anyu', 'majd én főzök rád', vagy a fiúk esetében például, amikor korábban kezdenek el munkát vállalni, hogy besegítsenek a családi eseményekbe. Nem az egészséges érettséget támogatja ez, hanem megfosztja a gyermeket a gyermekkorától. Ez, úgy gondolom, szintén hatással van az egész eljövendő életszakaszára.

A házassági, gyermeknevelési és egyéb családi problémák szakemberrel történő átbeszélése a család összes tagjának fejlődését eredményezi. Úgy gondolom, ezen állításom az adekvát segítségnyújtás igénybevételével, helytálló lehet. Egy pszichológiai beszélgetés, egy mentálhigiénés tanácsadás, egy mediátori konzultáció, illetve egy szociális munkással történő kibeszéltetés során olyan gátakat, akadályokat küzdhetnek le a házastársak, melyek megoldására korábban nem is keresték a válaszokat. A problémák felszínre hozásával, alternatívák felsorakoztatásával megoldást találnak a konfliktusra, melynek során összesítik erőforrásaikat és ezáltal újra és újra felismerik értékeiket, megbizonyosodnak kapcsolatuk erősségében. A tényleges különválás ténye azonban semmiféleképpen nem jelenti azt, hogy nem történt fejlődés a szakemberek bevonásával sem, ilyen sokkal inkább lehetőséget ad arra, hogy összegezni tudják a kudarcok okait, következményképpen leküzdik félelmeiket, a dühöt, haragot, valamint felelősségteljes felnőttként meghozzák döntéseiket.

Hipotézisem, mely szerint a szakemberek közötti partnerkapcsolat kialakulásával könnyebben átvészélhetőek a válás hatásai, úgy gondolom, csak akkor helyénvaló, ha minden ügyfél számára adott az igénybevétel alternatívája. A peremterületeken, elzárt településszerkezeten, a hátrányos helyzetben élők részére is biztosítani kell a szakemberek

bevonásának lehetőségét. Itt, véleményem szerint fontos megemlítenem a kimenetek egyenlőségét, miszerint „a társadalom akkor igazságos, ha úgy biztosítja a rosszabb helyzetűek hátrányának kompenzálását, hogy később a jó helyzetűekkel azonos valószínűséggel érjenek célba az élet bármely területén.” (Zombori 2009.) Illetve a bánásmódok egyenlőségét, mely az igazságossággal egyenrangú alapfeltételként érvényesülhet.

Kutatásom eredménye tehát, hogy adekvát szakmai segítség, támogatás igénybevételével vagy akár egy külső megfigyelő bevonásával gördülékenyebbé és törésmentesebbé tehető a gyermek helyzete a házasságbomlás időszakában. A szülők kapcsolatának kudarca megváltoztatja a családi szerepeket, átalakítja a korábbi viszonyokat, így a válás és a gyermek problémaköre automatikusan összekapcsolódó jelenséggé lép fel. Könyvtárnyi irodalom, számos kutatás és szerzők foglalkoznak a válás gyermekre gyakorolt hatásaival, azonban kevés figyelem jut a segítő szakemberek tevékenységének bemutatására. Dolgozatomban széleskörűen áttekintettem szülőkkel való együttműködésüket és ezáltal hozzájárulásukat a gyermek harmonikus fejlődéséhez.

Bibliográfia

Bártfai Judit dr., Barinkai Zsuzsanna dr., Dósa Ágnes dr., Gulyás Kálmán dr., Molnár Gábor dr., Herczog Mária dr., Horváth Éva dr., Kutacs Mária dr., Lovas Zsuzsanna: A közvetítői tevékenység. HVG-ORAC Kiadó, 2006.

Bognár Gábor- Telkes József: A válás lélektana. Bp.: Közgazdasági és Jogi Kvk, 1986.

Göncz Kinga – Wagner János: Konfliktuskezelés és mediáció. In: Pereskedni rossz! Mediáció: a szelíd konfliktuskezelés. Bp. Minerva, 2003.

Gyurkó István- Vincze Melinda: Pocak Tóni és a válás. GIVME 888 KFT. Kiadó, 2009

Kozma Judit (szerk.): Kézikönyv a szociális munkásoknak 1. kötet, *Szociális Szakmai Szövetség*, Bp., 2002.

Kopiás Sándor- Török Iván: A családi események rendezésének pszichológiai kérdései. Bp.: Népművelési Propaganda Iroda, 1980.

Lantosyné Dabas Erzsébet: A felbomló család gyermeke Bp.: Akadémia, 1965 (L 26)(Pszichológia a gyakorlatban sorozatban)

Rufo, Marcel: Engedj el!. Budapest, Park Könyvkiadó Kft., 2009.

Szilágyi Vilmos (szerk.): A családi élet mai problémái- ahogyan a hazai szakértőink látják. Budapest, Tankönyvkiadó, 1980.

<http://www.terapia.hu/mi-a-kulonbseg-a-pszichologus-es-a-pszichiater-kozott/>

<http://elmedoktor.hu/pszichiaterne/pszichologus-vagy-pszichiater/>